

ביאורים

בימי מתן תורה המחשבה האנושית לא היתה מפותחת ביותר, ואנשים האמינו בדברים לא נכונים כמו שכתוב: "ולא נתן ה' לכם לב לדעת" וגו' [דברים כט, ג]. במצב כזה האמונה בתחיית המתים הייתה רחוקה מהמחשבה האנושית ולא אפשר היה לדבר עליה בתורה, אלא הודגשו בעיקר השכר והעונש על קיום המצוות וביטולן. באופן זה היו מוכנים בני ישראל להישמע לתורה, שהרי השכר והעונש הם דברים ממשיים המשליכים על כל החיים. סיבה נוספת להדגשת השכר והעונש היא מפני שקיום המצוות מתקן את העולם וכך להפך, בעברות. על המצוות נאמר: "והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם", כלומר שהמופת על נכונות התורה הוא השכר והיפוכו בקיום המצוות או באי קיומן. השכר והעונש מהווים הוכחה חזקה ביותר לאמינות התורה, גם השכר לאדם היחיד וגם השכר לציבור כולו. המציאות של עם ישראל תלויה במצוות, ולכן נכון לומר: "אין מזל לישראל", כי הכל נקבע לפי מעשינו.

מציאות העונש הקרוב, העונש שבעולם הזה, מכריחה אותנו להתבונן במעשינו ולעשות תשובה, "ראה אדם יסורין באים עליו יפשפש במעשיו". יש כאן תביעה גדולה מעם ישראל (כאומה, וגם על כל אחד באופן פרטי) להתבונן בכל רגע על חיייהם, ולראות אם אכן הם מקיימים את רצון ה'. השכר והעונש מהווים מדד מסוים לקיום ואי קיום שלנו את מצוות השם בעולם הזה. יש הברל גדול בין ישראל לעמים - העמים מונהגים על ידי שרים: "אשר חלק ה' אלוהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים". השכר והעונש של הגויים אינו תלוי במעשיהם, אלא לכל אומה יש הנהגה אחרת התלויה במזל של אותה האומה. עם ישראל מיוחד בנקודה הזו, בנו מתקיים: "ואתכם לקח ה'... להיות לו לעם נחלה כיום הזה". הקשר הישיר של ישראל אל הקב"ה מחייב את עם ישראל להתנהג בהתאם למצוות שבתורה, ואם לא כן מיד הם נענשים.

הרחבות

• רמת השגחה בהתאם לרמה רוחנית

שְׁעֵינֵיהֶם אֵינָם נוֹהֲגִים עֲנִין מְנַהֵג שְׁאֵר הָאֲמוֹת, אֲבָל יַחְדָּם הַשֵּׁם בְּזֶה הַמוֹפֵת הַגָּדוֹל שִׁיְהִי פְּעֻלוֹתֵיהֶם תְּמִיד נִקְשָׁרוֹת בְּתַקֵּן עֲנֵינֵיהֶם אוּ בְּהַפְסָדָם. הַרְמַב"ם בְּמִוֶּרָה נְבוּכִים מְדַגֵּשׁ שֶׁהַשְּׁגָחָה הַפְּרִטִית עַל הָאָדָם תְּלוּיָה בְּרִמְתוֹ הַרוּחָנִית וּבְדַבְּקוֹתוֹ בְּבוֹרָא: "ואחר מה שהקדמתיו מהיות ההשגחה מיוחדת במין האדם לבדו משאר מיני בעלי חיים... ואחר שהוא כן יתחייב לפי מה שזכרתיו בפרק הקודם, כי אי זה איש מאישי בני אדם שהשיג מן השפע ההוא (- של השכל האלוהי) חלק יותר גדול... תהיה ההשגחה עליו יותר בהכרח (- מוכרחת)... ולא תהיה אם-כן ההשגחה האלקית בבני אדם כולם בשוה, אבל יהיה יתרון ההשגחה עליהם כיתרון שלמותם האנושי זה על זה. ולפי זה העיון (- התובנה) יתחייב בהכרח שתהיה השגחתו בנביאים עצומה מאד ולפי מדרגותם בנבואה. ותהיה השגחתו בחסידים ובטובים כפי חסידותם וישרותם... הסתכל איך סיפר על ההשגחה בפרטי עניני האבות בעסקיהם ובשימושיהם עד מקניהם וקניינם, ומה שיעדם (-שהבטיחם) השם מחיבור ההשגחה עליהם: לאברהם נאמר 'אנכי מגן לך', ונאמר ליצחק 'ואהיה עמך ואברכך', ונאמר ליעקב 'הנה אנכי עמך ושמרתיו', ונאמר לאדון הנביאים (- משה רבנו) עליו השלום 'כי אהיה עמך וזה לך האות', ונאמר ליהושע 'כאשר הייתי עם משה אהיה עמך'. זה כולו מבואר ההשגחה עליהם כפי שלימותם... והפסוקים אשר באו בזה העניין רבו מלספור, רצוני לומר בהשגחה על בני אדם כפי שיעור שלימותם וחסידותם" [מורה נבוכים ג, יח].

המופתים בדור
נתינת התורה

וַיִּזְדַּע שְׁהָאֲנָשִׁים שֶׁרָצָה הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ שֶׁתִּרְאֶה הַתּוֹרָה בְּיַמֵּיהֶם הַתִּיֻּשְׁבוּ בָהֶם דְּעוֹת נִפְסָדוֹת מְאֹד, אָמַר עֲלֵיהֶם בְּסוֹף הַמַּאֲמָר, אַחַר כָּל מַה שֶּׁרְאוּהוּ מִמַּעֲשֵׂה הַשֵּׁם הַגָּדוֹל, "וְלֹא נָתַן הַשֵּׁם לָכֶם לֵב לְדַעַת" וְגוֹמֵר (דברים כ"ט, ג). וַיִּזְדַּע הוּא יִתְבַּרְךָ, שֶׁאִם יֹאמַר לָהֶם חֲדוּשׁ תַּחֲתֵית הַמֵּתִים, הִיָּה אֲצִלָּם נִמְנָע וַיִּרְחֲקוּ מִמֶּנּוּ מְאֹד. וְגַם הָיוּ הַעֲבֻרוֹת קְלוֹת בְּעֵינֵיהֶם, אַחַר שֶׁהֻעַנְשׁ עֲלֵיהֶם אַחַר זְמַן אָרֶךְ, וְלִזְהָ הַפְּחִידִם וַיַּעֲדֵם הַטּוֹב וְהָרַע בְּעֵינֵיהֶם מִמְּהָרִים לְבוֹא: "אִם יִשְׁמְעוּ וְאִם לֹא יִשְׁמְעוּ". וְהִיָּה מִפְּנֵי זֶה יוֹתֵר קְרוֹב לְקַבְּלָהּ וַיּוֹתֵר מוֹעִיל. וְזֶה גַם כֵּן תוֹעֵלָת גְּדוּלָה רְצוֹנִי לֹמַר הַיּוֹת הַשְּׂמִיעָה מִתְקַנְת עֲנִינֵי עוֹלָמוֹת וְהַפְּרִי מִפְּסִידָם.

המופת שבתורה
- ההצלחה
הנגרמת מקיום
מצוות

וּכְבָר זָכַר בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא מוֹפֵת מִתְמִיד, רְצוֹנִי לֹמַר תַּקֵּן הָעֲנִינִים עִם הַעֲבֻדָּה, וְהַפְּסָדָם עִם הַפְּרִי. אָמַר "וְהָיוּ בְךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת וּבְזִרְעֶךָ עַד עוֹלָם". וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ "אֵין מְזַל לְיִשְׂרָאֵל", רְצוֹ לֹמַר שֶׁתַּקֵּן וְהַפְּסָדָם אֵינָם לְסִבָּה טְבֵעִית וְלֹא עַל מְנַהֵג הַמְּצִיאוֹת, אֲלָא נִתְּלָה בְּעֻבְדָּהּ וּבְמִרְיָהּ. וְזֶה אוֹת יוֹתֵר גְּדוֹל מִכָּל אוֹת. וּכְבָר בְּאַרְבָּע שְׁפָה בְּדִין צַבּוּר וּבְדִין יַחֲדָם כְּמוֹ שִׁירָאָה מִן הַמַּעֲשֵׂה הַהוּא וְהוּא נְאוֹת לְאָמְרוֹ וּבְזִרְעֶךָ עַד עוֹלָם.

וַיִּמְן הַמַּאֲמָר הַמְּפָרָסֵם בְּאִמָּה "רְאֵה אָדָם יְסוּרִין בְּאִים עָלָיו יִפְשָׁפֵשׁ בְּמַעֲשָׁיו". וְהוּא הָעֲנִין בְּעַצְמוֹ הוּא הַמְּכַוֵּן גַּם כֵּן בְּאַמְרוֹ "אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם לְכָל הָעַמִּים תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם, וְאַתְּכֶם לָקַח ה'... לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה כְּיוֹם הַזֶּה". רוּצָה לֹמַר שֶׁעֲנֵינֵיהֶם אֵינָם נוֹהֲגִים עֲנִין מְנַהֵג שְׁאֵר הָאֲמוֹת, אֲבָל יַחְדָּם הַשֵּׁם בְּזֶה הַמוֹפֵת הַגָּדוֹל שִׁיְהִי פְּעֻלוֹתֵיהֶם תְּמִיד נִקְשָׁרוֹת בְּתַקֵּן עֲנֵינֵיהֶם אוּ בְּהַפְּסָדָם.

קְרוֹב לְקַבְּלָהּ - מִתִּיֻּשָׁב בְּדַעַתָּם. הַשְּׂמִיעָה - (למצוות ה'). הַעֲבֻדָּה - קְיוֹם הַמְּצִוּוֹת. וּבְדִין יַחֲדָם - הַשְּׁגָחָה פְּרִטִית לְפִי מַעֲשֵׂה הָאָדָם.

ההצלחה משפחת שמאי הי"ו